

Izzivi starševstva pri uporabi digitalnih tehnologij mladih

■ **Tina Cupar**, dr. znanosti, je asistentka za predmetno področje sociologije na *Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru*. Ukvarja se s področjem mladih in mladinskega dela ter vzgoje in izobraževanja.

Starši lahko s svojo vzgojo in praksami ključno prispevajo k temu, da otroci in mladostniki varno in odgovorno uporabljajo digitalne tehnologije. Pri tem je ključno, da so dobro opremljeni z znanji, kako k temu pristopiti v različnih obdobjih odrasčanja. V prispevku obravnavamo izzive in vlogo staršev na področju uporabe digitalnih tehnologij ter specifičnosti starševske vzgoje v različnih razvojnih obdobjih mladih.¹ Oboje povezujemo z načini, kako lahko starši spodbujajo razvoj digitalnih veščin in kompetenc pri mladih.

Otroci prehitevajo starše

Ob vseprisotnosti digitalnih tehnologij v vsakdanjem življenju se povečujejo priljubljenosti, da se z njimi slej kot prej srečajo tudi otroci in mladostniki. Ti predstavljajo posebej ranljivo skupino z vidika negativnih učinkov teh tehnologij, saj so še v intenzivni fazi razvoja, prav tako pa so manj izkušeni in sposobni kritičnega mišljenja. Zanje je zato ključno učinkovito

usposabljanje in izobraževanje o varni in odgovorni uporabi digitalnih tehnologij. K temu lahko poleg vzgojno-izobraževalnih ustanov v veliki meri prispevajo starši oziroma primarni skrbniki.

Čeprav je v splošnem javnem diskurzu prisotnega veliko ozaveščanja o nevarnostih in pasteh uporabe digitalnih tehnologij, so starši v praksi pogosto postavljeni pred številne izzive, ko se srečujejo z dejansko

uporabo pri svojih otrocih in mladostnikih. Delno je to povezano z dejstvom, da je odrasčanje v sodobnem digitaliziranem svetu precej drugačno od odrasčanja, ki so ga bile vajene pretekle generacije, torej starši. Včasih se zdi, da se nekatere tehnologije razvijajo hitreje, kot razvoju zmorejo slediti odrasli, ki naj bi mlade usmerjali pri njihovi uporabi. Nemalokrat slišimo, da uporabo mladostniki obvladajo celo hitreje in bolje kot starši. Takšne okoliščine od staršev terjajo nenehno skrb glede lastne usposobljenosti, predvsem pa glede vzgoje otroka v smeri varne in odgovorne rabe digitalnih tehnologij. Prav tako se z odrasčanjem mladih hitro spreminjajo tudi njihove potrebe in želje glede uporabe tehnologij, kar lahko starše še dodatno postavlja v negotovost, ko iščejo optimalne pristope v različnih razvojnih obdobjih.

Zgled in vpletenost staršev v uporabo digitalnih tehnologij

Starševske prakse in vedenje ves čas odrasčanja pomembno prispevajo k učenju mladih o primerni rabi digitalnih tehnologij. To v prvi vrsti vključuje dober zgled staršev glede lastnega časa in načina uporabe, raziskave pa izpostavljajo tudi pomembno vlogo starševske vpletenosti v uporabo teh tehnologij pri mladih. Bolj pozitivni učinki se namreč kažejo, če so starši v večji meri vključeni v uporabo, tako da denimo nadzorujejo aktivnosti, z otroki gledajo vsebine in se o njih pogovarjajo. Prav tako je pomembno, da so tudi sami dobro tehnološko usposobljeni, saj tako lažje sledijo spremembam, so pozorni na nevarnosti in usmerjajo mlade ob uporabi (Mark in Nguyẽn, 2017; Wang in Xing, 2018).

Priporočila Sveta Evrope na področju vzgoje v sodobnem digitalnem svetu, ki te-

Foto: Nataša Pezdır

meljijo na konceptu t. i. »pozitivnega digitalnega starševstva«, izpostavljajo pomen kombinacije starševske skrbi, nadzora ter vodenja otrok in mladostnikov ob njihovi uporabi digitalnih tehnologij. To vključuje komunikacijo staršev z otroki o rabi različnih tehnologij, njihovo spodbujanje razvoja kritičnega mišljenja in digitalnega državljanstva, pa tudi iskanje podpore pri tem v širši skupnosti (Milovidov, 2020). V praksi je takšna splošna priporočila seveda treba nenehno prilagajati številnim spremembam, ki se pojavljajo med odrasčanjem.

Raba digitalnih tehnologij in starševska vloga v različnih obdobjih odrasčanja

V času odrasčanja mladih se spreminjata tako uporaba digitalnih tehnologij kot tudi splošen način starševske vzgoje. Za optimalne izide tako starši v različnih razvojnih obdobjih uveljavljajo starševsko avtoriteto na različne načine (Smetana idr., 2005). Način starševske vzgoje je tesno povezan tudi s tem, kako bodo mladi dojemali starševske usmeritve in spoštovali omejitve glede rabe digitalnih tehnologij. V skladu s smernicami NIJZ naj otroci v zgodnjem otroštvu (do drugega leta) ne bi bili nič izpostavljeni digitalnim tehnologijam oz. v čim manjši meri (Vintar Spreitzer idr., 2021). Prvi poskusi upiranja starševski avtoriteti (že od drugega leta dalje) se lahko kažejo tudi kot poskus pomikanja mej glede uporabe zaslonov. V tem času je pomembna predvsem doslednost staršev pri omejevanju izpostavljenosti. V obdobju med četrtem in osim letom začne večina otrok uporabljati digitalne naprave za izobraževanje in zabavo. Pri tem je ključno, da jih starši »aktivno spodbujajo, usmerjajo pozitivne izbire, jasno omejujejo čas na spletu in podajajo alternativne načine preživljanja prostega časa« (Milovidov, 2020: 8).

Večji izzivi se začnejo pojavljati v obdobju mladostništva. Takrat se povečata količina in način uporabe tehnologij, obenem pa tudi težnje k vse večjemu vzpostavljanju avtonomije na področju osebnih zadev (Smetana idr., 2005). Mladostniki lahko določene načine nadzora staršev, ki so jih uporabljali do tedaj, hitro dojamajo

kot vsiljive. Kuhar in Reiter (2013) opisujeta, da je za spodbujanje razvoja občutka avtonomije v tem obdobju smiselno mladostniku postopno dovoljevati vse več svobode pri odločanju o njemu pomembnih osebnih zadevah, ohranjati pa nadzor predvsem nad dejavnostmi, ki so pomembne za njegovo zdravje in varnost. To bi denimo pomenilo omejevanje vrste in časa rabe digitalnih tehnologij, obenem pa dopuščanje določene zasebnosti pri njihovi uporabi, prilagojeno glede na obdobje mladostništva.

V zgodnjem mladostništvu (približno 9–12/13 let) se začnejo pojavljati predvsem težnje po več neodvisnosti, obenem pa so mladostniki že sposobni kritičnega mišljenja. To obdobje je zato ključno za vzpostavljanje zdravih navad in kritičnega vrednotenja informacij, vendar morajo starši zato tudi spremljati mladostnikovo uporabo digitalnih tehnologij (Milovidov, 2020). Smiselno je, da se pogovarjajo o primernem času uporabe, o nevarnostih na spletu ter o manipulativnih vsebinah. Če starši svoje odločitve dobro utemeljijo in imajo mladostniki občutek vključenosti v odločanje o aktivnostih, bodo usmeritve tudi bolj spoštovali.

V obdobju srednjega mladostništva (približno 14–17/18 let) se še poveča težnja po avtonomiji, neodvisnosti in zasebnosti. Ob vse več tveganjih, ki mladim pretijo na spletu (npr. spletni nadlegovalci, pornografija itd.), so starši pogosto v dilemi, kje postaviti mejo zasebnosti, da bo uporaba za mladostnika še vedno varna. Treba se je zavedati, da lahko starši v tem obdobju s pretiranim poseganjem na področje osebnih zadev mladostnikov (npr. z zahtevami po nadzoru njihovih profilov ali pogovorov z vrstniki ipd.) povečujejo verjetnost, da bodo mladostniki svojo zasebnost poskušali varovati na drugačne načine. Tako niso redki primeri, ko mladi ustvarjajo skrivne profile ali družbena omrežja uporabljajo na napravah pri vrstnikih, da bi prikrili svojo aktivnost pred starši. Zato je pomembno, da so starši v tem obdobju sicer pozorni na spletne aktivnosti mladostnikov, ampak obenem z njimi »ohranjajo pozitiven in zaupljiv odnos« (Milovidov, 2020: 10). Slednje je lahko ključno v primerih, ko se znajdejo v težavah, saj se bodo ob morebitnih slabih izkušnjah prej

pripravljeni obrniti po pomoč na starše. Temelji za zaupljiv odnos se sicer vzpostavljajo skozi vzgojo vse od rojstva, vendar lahko k temu pomembno prispeva tudi skrbno ozaveščanje o rabi digitalnih tehnologij ves čas odrasčanja. Bolje ozaveščeni mladostniki bodo namreč tudi v obdobju vzpostavljanja večje osebne avtonomije že bolj usposobljeni za prepoznavanje nevarnosti digitalnih tehnologij, prav tako pa bodo starši teh mladostnikov bolj zaupali njihovim večšinam za samostojno uporabo.

Starši so ključni

Starši so eden izmed ključnih akterjev na področju učenja in spodbujanja varne in odgovorne uporabe digitalnih tehnologij svojih otrok in mladostnikov. Temelje postavljajo s svojim zgledom, predvsem pa z aktivno vključenostjo v uporabo že v zgodnjih letih. To je v času odrasčanja smiselno prilagajati glede na razvojne spremembe in potrebe mladih. S primernimi pristopi lahko krepijo digitalne kompetence svojih otrok, ki so ključne za to, da jim lahko zlasti v kasnejših obdobjih mladostništva z večjim zaupanjem postopoma puščajo več svobode pri uporabi digitalnih tehnologij. Takšne starševske prakse skupaj s širšim kontekstom celotne starševske vzgoje postavljajo dobre temelje za razvoj odgovornih odraslih digitalnih uporabnikov.

Literatura

- Kuhar, Metka; Reiter, Herwig (2013): O konceptu starševske avtoritete v adolescenci. *Center for Educational Policy Studies Journal*, 3(2), 135–155.
- Mark, Lauren; Nguyẽn, Thanh Truc T. (2017): An Invitation to Internet Safety and Ethics: School and family collaboration. *Journal of Invitational Theory and Practice*, 23, 62–75.
- Milovidov, Elizabeth (2020): *Parenting in the digital age: Positive parenting strategies for different scenarios*. Council of Europe. Pridobljeno 7. 6. 2024 s spletne strani: <https://edoc.coe.int/en/children-and-the-internet/8316-parenting-in-digital-age-positive-parenting-strategies-for-different-scenarios.html>.
- Smetana, Judith; Crean, Hugh F.; Campione-Barr, Nicole (2005): Adolescents' and parents' changing conceptions of parental authority. *New Directions for Child and Adolescent Development*, (108), 31–46.
- Vintar Spreitzer, Mateja; Baš, Denis; Radšel, Anja idr. (2021): *Smernice za uporabo zaslonov pri otrocih in mladostnikih*. Ljubljana: Sekcija za primarno pediatrijo Združenja za pediatrijo Slovenskega zdravniškega društva.
- Wang, Xianhui; Xing, Wanli (2018): Exploring the influence of parental involvement and socioeconomic status on teen digital citizenship: A path modeling approach. *Educational Technology and Society*, 21(1), 186–199.

Opombe

- 1 V prispevku se izraz »mladi« uporabljajo kot nadpomenka za otroke in mladostnike.